

PAPP MÁTÉ

Tandori Dezső: Galambocskám

Tiszatáj Könyvek, 2014

„Természetes hely a világban az,
amit elfogysz belőle.”

(T. D.?)

Ahogy fogynak Tandori Dezső új könyvének itt-ott (mint később kiderült, a szerzői intencióhoz hűen) találmokra fellapozott oldalai, úgy telt el e sorok írójával azzal az egyszerre semleges és felszabadító érzettel, amelyet a kellő időben csillapított éhség utáni megnyugvás adhat. Tandori mindennapi kenyere – ahogy azt a hatvanas évek végétől közölt, végelethatatlanságú művek sora is bizonyítja – nyilvánvalóan az írás, amely kedvelt elfoglaltságaival, többek közt a lóversenyre járással párhuzamosan olyan *létjogot* követel magának, amely természeténél fogva ugyanúgy táplálja, mint fogyasztja az író ú. életét. De érinti-e annak lényegét? (Lásd még: „Mivel azonban lényeginek is sokfélének tekintünk, nem érdemes hadakozni ezen. Hanem arra kell törekedni, hogy a magunk számára magunk által igazinak felismert belső létezéshez minél közelebb jussunk, az élet nagyszerűségéhez. Én még csak úton vagyok, kezdő vagyok ebben, ezért nevezem »úgynevezett«-nek az életemet [az úgynevezett életemet]” – Domokos Mátyás, *A pályatárs szemével. Beszélgetés Tandori Dezsővel*, Magvető, Budapest, 1982.)

A 2002 és 2004 között keletkezett szövegekből – Tóth Ákos által – összeállított *Galambocskám* írásai Dusko Gavrilocsként nevezik meg a szóban forgó íróféleséget, akinek „orosz származású” alteregója mögött nem a szerepjátszás attitűdje, inkább valamifajta alkati megfeleltetés húzódik. A magát egy televíziós műsorban csehovi alakként jellemző Tandori kötetbeli figurájában valóban van valami az orosz antihősök vonásaiból: főleg az otthon gubasztó, a szerző által is fel-felemlgetett Oblomov juthat eszünkbe. Ezen túl az orosz drámairodalom csehovi vonulatának esemény nélküli dramaturgiája is ott működik a fejezetekben: „semmi sem történt! semmi drámai!” – olvashatjuk az egyik jegyzetben. A közélettől visszahúzódó és a társas érintkezés külső formáit minimálisra redukáló (ez alól csak pár íróbarát, a bejárónő, a *Közelim*nek hívott feleség, annak kutyája és mindenekelőtt Totymadár a kivétel), időről időre fogyókúrába kezdő Dusko *naphordaléka*iban ehhez mérten ritkán talál-

kozunk váratlan fordulatokkal, kiélezett konfliktusokkal, egyáltalán bármilyen létfontosságú döntéshelyzettel. Hacsak a csőtörés utáni rezsóbeszerzés fáradalmaiban vagy a kénytelen-kelletlen megtett borbeszerző körutak zegzugaiban fel nem fedezünk valamit a nagy emberi tragikomédia jeleneteinek örök érvényű mondanivalójából.

Tandori persze esélyt sem ad erre az ilyen és ehhez hasonló kitételekkel: „ó, téma! mely ódivatú fogalom!” Vagy: „Olvasóm, semmi közölnivalóm veled most, mindezt csak azért írom, hogy lásd: »hogyan készül« (az írás). Ne legyenek számodra, előttem, neked tőlem titkok.” Az olvasó tehát – azonkívül, hogy bepillanthat az írói műhelymunkába – lehetőséget kap arra, hogy kedvére *kalandozhasson a lényegtelenben*; ami természetesen számtalan titkot, befejezésre váró félmondatot, ki nem tett idézőjelet, elhagyott betoldást, lába kelt lábjegyzetet, sejtetett tartalmat, kijátszatlan formát stb. tartogat. Még akkor is, ha a bizonyos szempontból agyonreflektáltnak is tartható Tandori-féle prózapoétika látszólag nem hagy ki egyetlen ziccert sem, jelen esetben úgy lényegtelenít vagy kalandozik el, hogy közben észre sem vesszük: magunkra hagyott bennünket. Pedig a „Magam” mottóval kezdődő futamok középpontba helyezett (vagy onnan kiragadott) elbeszélője minduntalan csak mondja és mondja a magát. „Már megint itt vagyok az önkifejezésben” – kapja rajta magát, hogy aztán ismét belekezdjen... Bár a naplóformától elzárkózik, nehéz úgy olvasni a sorait, hogy a helyszínül szolgáló *királyi kormányzóság* keretei szétfeszítsék az egyik budai kerület (plusz a vonzáskörzet) határait.

„Rendszerünk (amit a fogyás érint) tágul” – szól egy másik helyen Gavrilocics, látenszen utalva az általa létrehozott szövegtérre, amelynek szerkezete csak azért nem hagy kivetnivalót (értsd: fölösleges részletet, fejezetet) maga után, mert majd minden nélkülözhetetlennek tűnő, szépprózába illő szerkezeti elemet kivet magából. Legalábbis úgy csúri-csavarja azokat, hogy visszajukra forduljanak, esetleg ott fejtsék ki hatásukat, ahol nem funkciójuknál,

hanem a *dezintegráció* (mellék)hatásfokánál fogva képesek újjászervezni magukat (vö.: „Aki elveszti egészségét, / megleli részeit. // Őrzöd pár töredékét, / idegen egészeit” – *Egy sem = Töredék Hamletnek*). Az avantgárd kötet szerkezet rész-egész viszonyai- ban vajon az elhanyagolhatónak tűnő töredékek (*törmelékek*) hézagkitöltő vagy a lényegiséghez tartozó képződmények? És vajon hogyan képződhet meg bennük a lélek *Integrálja*? A kialakuló(félben hagyott), kollázsszerű kontextus egyik véletlen- szerű szervezőeleme a már említett fogyókúra is. „A fogyás története nem jelképes történet, hanem konkrétan a fogyás története...” – írja valahol Tandori, hogy aztán önmagát is megcáfolva (netán ironikusan) ilyesféle heideggeri szókapcsolatot hozzon létre: *világból-megint-elfogyó-súly*, illetve hogy olyan jelképes képzettársítások mentén beszéljen a súlyfelesleg leadásának módszereiről, amelyek körülbelül (körül? belül?) megfelelhetnek saját, külsődleges életkörülményeinek, valamint belső, *feddhetetlen-feledhető* létezésének.

„Szerintem a próza szerkezete az, amin ma a prózairó méretik.” Mégis, milyen mérlegen mérhető meg Tandori Dezső műve és egyáltalán életműve? Az *ún.* életéről nem is beszélve. „A könyvnek itt, de mindennek bárhol, ami igaz, ez a kettőssége: hogy épp a nagyon-nagyon-meglétére ráterül nemlétének árnya, a meglét árnya, az alakulásával elmúló valami-legfölgfoghatatlanabbnak a tűnő-leheletnyi

nyersessége, irgalmatlanul.” Dusko Gavrilovics megvan: a konkrét vagy képletes fogyókúrán innen és túl, természetes helyet foglalva el a világban, amelynek történései – ha egyre érdektelenebbnek tetszenek is a szemében, mégiscsak – írásra készítetik, és nem melleleg készre írják magukat a szerző tüsténkedő közreműködése nélkül is. Hiszen Tandorinál az íráskészség (avagy az írásra való felkészültség) olyan alapvetés, amely még csak nem is az alapanyagtól függ. *A Galambocskám* lényegtelen- ségeit a *nagy tendenciák nagy hívei* akár irodalmon kívüli szöveghalmaznak is tekinthetik, pedig a mindennapi kenyér morzsái nem csupán a madarak elé hullhatnak táplálékul. Bárki csipegethet belőle, aki elég könnyűnek találta ahhoz, hogy nyomhasson valamit a latban – pontosabban abban a bizonyos örökös hamleti latolgatásban, amit már le se kell írni. Nem is kérdés már? Egy biztos: „A többi néma, csend.”

Tandori elvonulása, rejtőzködő, szinte csak telefonon vagy leveleken keresztül kommunikáló életmódja is felvetheti az előzőekben elhallgatott „Len- ni vagy nem lenni?” kérdéskörét. *A Galambocskám* leginkább a *vagyra* helyezi a hangsúlyt (ami eleve létige, ugye...). E sorok írója saját szemmel bizonyo- sodhatott meg – mikor Dusko Gavrilovicsot az egyik budai vásárcsarnokban látta nemrégiben borért csoszogni –, hogy még nem fogyott el teljesen...

RÓZSÁSSY BARBARA

Szentmártoni János: Miféle földet

Orpheusz, 2014

„Olyan alkotói műhelyben nőtt fel, amely formaalko- tó igyekezetével mértéket tartó korlátokat teremt: egyszerre jelenthet felszabadulást és fegyelmező erőt” – írta Kabdebó Lóránt 2010-ben Szentmártoni János akkor megjelent válogatott kötete kapcsán (*Ballada hétköznapi díszletekkel*, Stádium Kiadó), utalva a költő egykori műhelyére, későbbi alkotói magasrepülésének fészkére, a Stádium Fiatal Írók Körére. Négy évvel később, 2014-ben látott napvilá- got szintén válogatott és új verseket tartalmazó könyve, a *Miféle földet*.

Az olvasóban persze felmerülhet a kérdés: vajon miért lehet szükség a bőséges gyűjteményt kö- vetően egy szűkebb, az eddigi életmű egészét te-

kintve annak nyilván csak néhány szegletét bemu- tató, ciklusnyi válogatásra Szentmártoni legújabb könyvében. Természetesen nem ritka, hogy a költők egy-egy korábbi versükhöz visszatérnek, mintegy folytatják, továbbgondolják az életmű darabjait, s ekként a régebbi alkotások újjal kiegészülve hely- yet kapnak további kötetekben is. Azonban aki ala- posan elmélyed a *Miféle földet* verseiben, annak vi- lágos, hogy a két, új költeményeket magába foglaló fejezet közé ékelt válogatás esetében sokkal több- ről van szó bizonyos darabok folytatásánál. Egy- részt, mert befogadói szemünk nem hiába keresi benne a kabdebói „mértéket tartó korlátokat” – s ahol „fegyelmezetttség” (a költői gyökerekhez való

